

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

Верховним Судом України було надіслано лист від 01.07.2022 № 201/0/26-22 з метою отримання від членів Науково-консультативної ради наукового висновку з поставлених питань, зокрема:

1. Чи може застосовуватися до правовідносин з виплати заробітної плати стаття 617 Цивільного кодексу України?

2. Чи можна розглядати обов'язок роботодавця виплатити працівнику заробітну плату як відповідальність у розумінні статті 617 Цивільного кодексу України?

3. Якими документами у справі, що розглядається, може засвідчуватися настання обставин непереборної сили? Чи належним є засвідчення таких обставин науково-правовим висновком Торгово-промислової палати України?

4. Чи зобов'язаний роботодавець виплатити працівникові заробітну плату з урахуванням того, що роботодавець у зв'язку з тимчасовою окупацією втратив доступ до первинних документів, які підтверджують виконання працівником трудових обов'язків?

Питання 1, 2

Відповідно до ст. 1 ЦК України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом.

Цивільні відносини, котрі є предметом цивільного права, характеризуються тим, що учасники цивільних правовідносин стосовно один одного виступають як юридично рівні, самостійні суб'єкти, відокремлені один від одного у організаційно-правовому і майновому відношенні. До майнових відносин, що засновані на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї

сторони іншій, цивільне законодавство застосовується лише у випадках, коли це прямо передбачене законом. Такі відносини не є цивільними, оскільки регулюються за допомогою імперативного методу, котрий не властивий цивільному праву. Предметом цивільного права не охоплюються правовідносини між юридично нерівними учасниками.

Стаття 9 ЦК України передбачає, що положення ЦК України застосовуються до врегулювання відносин, які виникають у сферах використання природних ресурсів та охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства. Таким чином, субсидіарне застосування ЦК України для регулювання трудових відносин можливо лише, у випадках, якщо ці відносини не врегульовані іншими (спеціальними) актами законодавства.

Трудові відносини які виникають у зв'язку із: систематичною виплатою заробітної плати за процес праці (а не її результат); підпорядкуванням правилам внутрішнього трудового розпорядку; виконанням роботи за професією (посадою), визначеною Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», затвердженим наказом Держспоживстандарту від 28.07.2010 р. №327; виконанням обов'язку роботодавця надати робоче місце; дотриманням правил охорони праці на підприємстві, в установі, організації тощо, регулюються Кодексом законів про працю України.

Відповідно відносин між працівником та роботодавцем з приводу проведення та нарахування та виплати належної заробітної плати та додаткових платежів працівникові, звільнення та надання відпусток регулюються нормами законодавства про працю.

Застосування статті 617 Цивільного кодексу України передбачає звільнення від відповідальності за порушення цивільно-правового зобов'язання

Питання 3, 4

Обставини непереборної сили (форс-мажорні обставини) - це обставини, що перешкоджають виконанню зобов'язань однією із сторін, не залежні від її волевиявлення і контролю, а також непереборні при вживанні всіх розумних

заходів щодо їх запобігання. Визначення обставин непереборної сили дає стаття 79 Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (укладена у Відні 11.04.1980). Для визначення яких-небудь обставин форс-мажорними необхідно обов'язкова наявність ряду чинників: непереборність сили, що викликала ці обставини; неможливість контролювати ситуацію, впливати на неї; виникнення перешкоди не могло бути передбачено під час укладання зобов'язання.

Положеннями частини другої статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» визначено, що форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безлади, вторгнення, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України, експропріація, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізиція, громадська демонстрація, блокада, страйк, аварія, протиправні дії третіх осіб, пожежа, вибух, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень та актами державних органів влади, закриття морських проток, ембарго, заборона (обмеження) експорту/імпорту тощо, а також викликані винятковими погодними умовами і стихійним лихом, а саме: епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання і зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо.

Відповідно до ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати засвідчують форс-мажорні обставини (обставини

непереборної сили) та видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» протягом терміну дії цього Закону єдиним належним та достатнім документом, що підтверджує настання обставин непереборної сили (форс-мажору), що мали місце на території проведення антитерористичної операції, як підстави для звільнення від відповідальності за невиконання (неналежного виконання) зобов'язань, є сертифікат Торгово-промислової палати України.

Настання цих обставин, що мали місце на території проведення антитерористичної операції, як підстави для звільнення від відповідальності за невиконання (неналежного виконання) зобов'язань, мають бути засвідчені сертифікатом Торгово - промислової палати України, а науково - правовий висновок Торгово-промислової палати України від 24.07.2017 № 2372/2/21-10.2 не є документом, що засвідчує настання форс-мажорних обставин.

Таким чином, науково - правовий висновок Торгово-промислової палати України не є належним засвідчення обставин для звільнення роботодавця від відповідальності.

Висновок підготовлено д.ю.н., професором Харитоновим Є.О. за участі к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного права НУ «ОЮА» Токаревої В.О.

**Д.ю.н., професор, член
Науково-консультативної ради
Верховного Суду**

Євген ХАРИТОНОВ